

WPROWADZENIE 14

Historia • Kultura • Transgresja/subwersja • Autonomia/
zaangażowanie • Niewyraźalne/wyparte • Habitus modernizmu •
Wojna • Zwrotnica • Rozdziały • Negatywna ontologia • Radykalne
oko • Konteksty • Hommage • Podziękowania

PUNKTY WIDZENIA 37

1. Awangarda, ten worek bez dna 38

Same pytania • Co o awangardzie napisano • Modernizowanie •
Moderność • Awangardystyka • Problemy z awangardą w Polsce •
Pierwsza teoria awangardy • Skradziona idea awangardy • Dwa para-
dygmaty. Awangarda jako krytyka społeczna • Awangarda jako krytyka
władzy • Krytyka awangardowej oryginalności • Awangardowy powrót
Realnego • Nadejście posthumanistycznego

2. Abstrakcja umarła, niech żyje abstrakcja . 79

Kryzys reprezentacji • Perspektywa jako forma symboliczna • Sztuka
czysta • Pojęcie abstrakcji • Formalizm abstrakcyjnej wizji • Ostatni
obraz • Od fizjologii do antropologii widzenia abstrakcyjnego •
Abstrakcja niewyraźności • Entropia symboliczna • Abstrakcja
podświadomej wizualności • Pułapka na spojrzenie — anamorfoza
• Pułapka na emocje — afekty • Polityczność abstrakcji • Koniec
abstrakcji

3. Anarchistyczna historia sztuki. 112

Słaba teoria • Ulotny przedmiot • Jak do tego doszło? • Splot
dyskursywny • Kryzys • Margines • Rozdarcie • Ideoza/politoza •
Kontestacja • Demokracja

GRANICE NOWOCZESNOŚCI . . 137

1. Fantazmat egzotycznej podróży . . . 138

Narodziny modernizmu • Inny/Obcy • Podróż do tropików • Historia sztuki w dobie szaleństwa • Wielopostaciowe życie • Nowoczesność jako heterotopia

2. Tworzenie świata 174

Konstruktywizm wyższej marki • Degrengolada ludzkiego ducha • Powolne samobójstwo obrazu

3. Bezrobotny Lucyfer: Apokalipsa . . . 185

Dekadencki nihilizm • Upadek cywilizacji • Komunistyczny katastrofizm • Nadzieja w klęsce • Konstruktywistyczna dystopia • Kryzys humanizmu • Absolutyzacja apokalipsy

4. Papierek lakmusowy 205

Co to jest dadaizm? • Siły rządzące naszą epoką • Piurblagizm • Futuro-dadaizm • Stylistyka nieoznaczoności • Wielość rzeczywistości • Formizm • Potrzeba ścisłości rozumu • Strefizm • Motywizm

5. Budowa w impasie 261

Bunt • Wieża Tatlina • Tour Eiffel • Ruina • Wieża Babel • Dziura Babel • Labirynt • Komin fabryczny

WIELKA WOJNA (1914–1918) . . . 11

Messieurs, zapomnijcie o sztuce • Maska Eduarda •
Nie płaczcie nad okropnościami

1. Witkiewicz na wojnie 27
Bebechy i potworności • Modernistyczna nicość
2. Szok bitewny 39
Trauma kulturowa
3. Wojna Strzemińskiego 46
O traumie i żałobie • Nieobecność i utrata • Wojna trwa •
Rytuály zagłuszające • Głód realności • Brikolaż okaleczonego ciała •
Fakturyzacja

PUSTKA NOWOCZESNOŚCI . . . 75

1. Bilans formizmu 76
Demony • Obraz obłąkania • Tajemnicy nie ma • Tylko pragnienie •
Absolut płaszczyzny
2. Bilans unizmu 90
Uprzedmiotowiony język • Widzenie fizjologiczne • Racjonalne
oko • Historia unizmu • Forma jako całość • Czarny prostokąt •
Unifikacja płaszczyzny • Znowu pytania • Mechanizm cerebralny •
Destrukcyjna plastyczność • Forma uzyskana przez destrukcję

III OD MEGAMASZYNY DO MECHANOSFERY 129

1. Kłopoty z konstruktywizmem 130

Budowniczości • Maszyny • Destrukcja • Zabłąkana umysłowość
• Mechanizacja • Wyzwolenie konstrukcji • Konfrontacja maszyn •
Konstrukcja oniryczna • Architektura żelaza • Dialektyczne feerie
Destrukcyjny charakter • Dyspozycja postrzegania

2. Nieświadome „maszynuje” 164

Maszyny pragnące • Córka urodzona bez matki • Intensywność •
Metaliczna synteza • Wędrowiec • Maszyny wojenne • Wojna totalna
• Wicher wojny • Kolonia karna • Pytania

IV OD CIAŁA NATURALNEGO DO CIAŁA PROTETYCZNEGO . . . 189

1. Nieświadomość w ciele ukryta 190

Ego ma charakter cielesny • Ręka jako narzędzie • Cieleśność wojny •
Bezcieleśność rozumu • Ciało organiczne • Ciało posegmentowane •
Ciało rozczłonkowane • Nogi Izoldy • Semiurgia cielesna • Krwawa
geometria

2. Ciało bólem naznaczone 216

Ból fantomowy • Lekcja anatomii

3. Maszyna ciałem obleczona 223

Machina ludzka • Femme fatale • Prawa ogólne • Podwójne
narodziny

4. Ciało w protezę zamienione 236

Gigant • Antropos • Androgyn

FANTAZMATY PRZESTRZENI I PŁASZCZYZNY 247

1. Przestrzeń i czas 248

Kompozycja przestrzeni • Racjonalizacja • Rytmizacja i harmonia •
Paradoks symetrii: czy rzeźba ma płęć? • Punkt nierównowagi •
Wolne szybowanie: ciało w przestrzeni utracone

2. Płaszczyzna 277

Kompozycje architektoniczne • Ciało z powierzchnią splecione:
architektonika • Saper na polu minowym • Protetyka/organika

ASPEKTY RZECZYWISTOŚCI . . . 293

1. Biomorfizm jako dekonstrukcja . . . 294

Abstrakcja i figuracja • Pejzaże biomorficzne • Surrealizm? • Forma
organiczna • Płaskorzeźba • Powinowactwa • Zmysłowa forma
• Neoforma • Dezintegracja • Biologiczna subwersja • Afekt
Strzemińskiego

2. Potrzeba tworzenia widzeń . . . 316

Sztuka szczególna • Awangarda i wrotki • Sztuka metamorficzna
• Montaż/demontaż • Migotliwość widzenia • Rzeczywistość
fotogramu • Przygoda człowieka poczciwego • Wyjazd do Paryża •
Witkiewicz w Paryżu • Stażewski w Paryżu • Uniwersum • Surrealizm
Apollinaire'a • Pierwsze zaskoczenie • Drugie zaskoczenie • Stół
montażowy • Patafizyka/dadaistyka • Na osi czasu • Dadaistyczna
subwersja

STRASZNA WOJNA (1939–1945) . 367

1. Powidoki 368

W rozbiu i rozkładzie • Obrazy zbyt wyraźne • Pamięć ejdetyczna •
Tanie jak błoto • Neuroświadectwa • Ślady • Wojenne powidoki

2. Wojna: *Obrona Warszawy* 383

Osamotnienie • Fotomontaże

3. Zagłada: *Pamięci przyjaciół — Żydów* . . 394

Fotokolaże • Narracja • Pamięć • Świadectwo

4. Tułaczka: sztuka musi coś mówić . . . 404

Warszawa–Paryż–Lizbona • Montreal–Nowy Jork • Awangarda
amerykańska • Trzecia droga • Koniec modernistycznej utopii

EPILOG 418

INDEKS OSÓB 424

SPIS ILUSTRACJI 438